

Muž,

**Aleš
Palán**

který

příběhy
dobře
utajených
malířů

sází

borovici

blatku

Host

Aleš Palán

**Muž, který sází
borovici blatku**

*příběhy dobře
utajených malířů*

Text and photos © Aleš Palán, 2023

Cover art © Pavel Salák

Repro výtvarných děl: Ondřej Polák a Karel Novotný

Afterword © Jaromír Typlt, 2023

© Host – vydavatelství, s. r. o., 2023

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1987-3 (PDF)

ISBN 978-80-275-1988-0 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1989-7 (MobiPocket)

Obsah

7	Předmluva	<i>Nikoliv pro užitek</i>
11	Pavel Salák	<i>Enkláva Kabinda</i>
85	Vlasta Šorfová	<i>Jen tu jednu macešku</i>
107	Lorenzo	<i>Elektrická trakce</i>
133	Martina a Karel Kuchařovi	<i>Dva tisíce ptačích budek</i>
165	František Straka	<i>Čap, a hotovo</i>
189	David Kuruc	<i>Srdcař, který si vymluvil vlastní blud</i>
215	Vlasta Vijačková	<i>Fajront, tečka</i>
259	Doslov	<i>Bez sázek na jistotu</i>
263	Ediční poznámka	

Nikoliv pro užitek

Svou galerii má umístěnou přímo na vratech a na plotě venkovského domu. Je nepřehlédnutelná, potíží je v tom, že kolem skoro nikdo nechodí... Uvnitř má pan František hromady dalších pláten, nové obrazy přitom už ani nedělá, maximálně přemalovává ty staré. Se štětcem v ruce jsem ho neviděl, ale skoro při každé mé návštěvě mi zahrál. Zprovoznil jedny ze svých elektrofonických varhan (myslím, že má čtyři), pustil program, zesílil zvuk a do podkresu s melodickou linkou a automatickým bubeníkem začal preludovat. Do kláves ťukal jen dvěma prsty a melodii držel velmi nejistě, o rytmu nemluvě; s takovým výkonem by ho dost možná nevzali ani na školní besídku.

Já jsem však viděl něco podstatnějšího. Pan František byl svou hudbou zcela pohlcen, tóny ho doslova prostoupily a on byl náhle vrcholně spokojený. Nebyla to hudba, která by rozšiřovala obzory a bořila konvence, těžko by na ni šlo i tancovat, byla to neuměle zahraná prostinká písnička, takový kolovrátek. A právě tehdy jsem to zahlédl: onu zázračnou moc umění, mytickou sílu kumštu, která dokáže naplnit každý život a v jakoukoliv chvíli. Ano, opravdu je možné tohoto cíle všech cílů dosáhnout, byl jsem u toho. Stačí se jen po té cestě vydat — a kráčet dostatečně dlouho.

Snad žádný ze sedmi výtvarníků, jejichž příběhy v této knize představuji,

by o sobě neřekl, že je umělec. Bylo by jim to trapné, styděli by se. A přesto jimi jsou, jsou umělci v té nejčistší podobě, oproštění od toho, co kdo na jejich práci řekne, kdo je pochválí, nebo jestli to dokonce nebude mít nějaký ekonomický rozměr. Všichni mají nebo měli svou vlastní profesi: lesák, poštačka, masér, soustružnice... Malují jen proto, že to potřebují. Užívají si sám tvůrčí proces, aktivitu, která není omezena světem galerií, uměleckých časopisů a velkých měst. Je to umění, které leží na chodníku a na cestách mezi poli. Sem patří a právě tuhle skutečnost reflektuje. Nic na odiv. Žádná stylizace. Jak je to opravdové!

Indický jezuita Anthony de Mello se s tím nepárá: „Podívejte se na svůj život a na to, jak jste jeho prázdnotu zaplnili lidmi. Výsledkem toho je, že vás teď mají ve škrtivém sevření. [...] Mají moc ulehčit svou přítomností vaši osamělosti, svou chválou nechat vylétnout vašeho ducha do oblak a svou kritikou a odmítnutím vás srazit na kolena.“ V knize *Cesta k lásce* autor ukazuje, že výsledkem není láska, nýbrž zotročení, závislost a neklid. Navíc je to celé šalba. Jak se propracovat ke svobodě a skutečnosti (kterou de Mello píše s velkým písmenem)? Recept, který nabízí, je jako obvykle prostý a nečekaný: „Člověk musí věnovat pozornost tomu, co má rád. Musí najít činnost, kterou dělá

nikoliv pro užitek, nýbrž pro ni samu. Vzpomeňte si na něco, co děláte rádi jen pro tu činnost samu, ať už se vám daří či ne, ať už jste za ni pochváleni či ne, ať už jste za ni milováni a oceněni či ne, ať už o tom lidé vědí a jsou vám za tu práci vděční či ne.“ Sedm tvůrčích osobností, které potkáte v této knize, na nic pracně vzpomínat nemusí. De Mellův recept objevili sami.

Mojí ambicí bylo představit takové tvůrce, kteří jsou veřejnosti pokud možno úplně neznámí. Takoví, o kterých nevědí ani média, ani jejich blízcí. Lidé, o nichž není na internetu ani zmínka — když zadáte jejich jméno do vyhledávače, nevyskočí vám zhora nic. Ne vždy se mi to podařilo: někteří moji hrdinové jsou přiměřeně aktivní na sociálních sítích. Jiní už dokonce měli nějakou výstavu — tedy pokud mezi ně počítáme prezentaci děl ve vývěsce před kostelem, v místní hospodě nebo v jídelně domu sociálních služeb. I tak jsem ale hovořil s lidmi, o jejichž tvorbě ví maximálně pár lidí z jejich nejbližšího okolí. A našel jsem je na internetu, ale na základě doporučení našich společných známých nebo zkrátka proto, že jsem měl štěstí a potkali jsme se.

Podstatné jsou pro mě jejich příběhy, každý z nich je specifický, naprostý originál. Nejsem umělecký kritik, jejich dílo se mi prostě jen líbí a nezáleží mi na tom, že někdo z nich třeba ani nebude jako „plnohodnotný“ výtvarník „uznán“. Zároveň si troufnu vyslovit prognózu, že jsem potkal i zcela výjimečné tvůrce, opravdu zásadní. Takové, po jakých svět prahne.

Ať už dotyční budou jednou vystavovat v prestižních galeriích, nebo stále

jen na vratech svého domku, na podstatě jejich tvorby se, věřím, nic nezmění. Tato kniha hledá odpověď na to, kde se ona podstata nachází. Jistě, je potřeba zůstat tak trochu dítětem, radovat se a dělat si věci po svém. A zároveň být vytrvalý a soustředěný. Nechat se kumštem naplnit, když to třeba nejde jinými cestami. Ani to vše ale nestačí.

Jak to o svých borovicích říká pan Pavel? „Říkali mi, že takhle se žádný pokus nedělá, má se předem určit cíl a vymezit podmínky. Já nic takového neměl, jen jsem všechno celé ty roky pozoroval a zaznamenával. A jen proto jsem se dočkal semen. Kdybych měl cíl a nedostal se k němu, už dávno bych to vzdal.“

Snad právě cesta bez cíle může přinést to, co je pro tvorbu nejpodstatnější: svobodu a smysl. A jistě nejen pro kumšt.

Aleš Palán

Enkláva Kabinda

**Muž, který sázel stromy.
Tak nazval Jean Giono
novelu pojednávající
o osamělém člověku,
který bez ohledu na vnější
svět dělá v krajině svou
práci. Tento dojemný
příběh jsem vnímal spíše
jako podobenství, dokud
jsem se nedozvěděl, že
na západě naší republiky
někdo takový existuje
a stromy — konkrétně
borovici blatku — opravdu
sází. Když jsem *Pavla
Saláka* poznal blíž, zjistil
jsem, že toho dělá ještě víc.
Mnohem víc.**

Pořád vysazujete po krajíně borovici blatku?

Spíš se starám o ty dřívě vysazené. A v terminologii jsem opatrný. Říkám sice, že to je borovice blatka, ale nemám možnost genetické analýzy, takže přesně nevím, co už může být kříženec. Mezi blatkou a borovicí lesní stojí borovice podvojná a podle vnějších znaků můžete nalézt spoustu mezistupňů, není to buď—anebo. Celé je to jako domino, koloběh příčin a následků, a ten následek se stává příčinou dalšího dění. Blatka je střeoevropská borovice, která má těžiště v českých zemích, za hranice dosahuje maximálně do třiceti kilometrů.

Takže je to endemit.

Říká se tomu český subendemit. Patří k silně ohroženým druhům naší květeny, nejvíc lokalit je v jižních Čechách. V podstatě platí: co lokalita s blatkou, to přírodní rezervace. Víte, jakou strategii blatka vyznává?

Netuším.

Strategii úspěšného živoření. Což se týká i leckterých lidí, že? Ten termín jsem vyčetl z jednoho článku v časopise *Živa*. Blatka roste na místech, kde jiné stromy růst odmítají, je to náš nejskromnější jehličnan. Jinak není konkurenceschopná, byla tedy nucena přizpůsobit se nejnáročnějším lokalitám, kam ji ostatní dřeviny vytlačily. Nic jiného jí nezbývalo, adaptovala se na lesní rašeliníště, na málo úrodné, až neúrodné půdy. Má to ale výhodu, že když se přece jen dostane na lepší stanoviště, daří se jí dobře i tam.

I tak je tomu u lidí: na lepší si člověk zvykne rychle.

A pokud ho to horší nezdrcchá, tak ho utuží. V lepších podmínkách si pak možná říká, že si je ani nezaslouží. Blatka na mě působí až skoro pravěce. Kdyby se mezi nimi najednou objevil zubr, vůbec bych se nedivil. Porost blatek bývá takový zadumaný.

Jak jste se k blatkám dostal?

Dělal jsem lesáka a našel na polesí takové specifické borovice. Zavedl jsem na to místo technika z vedlejšího polesí Františka Plevu, ale ani on jasně neurčil, o jaký druh se jedná. Tehdy nic nenasvědčovalo tomu, že se tím budu zabývat celá desetiletí, jen jsem si to místo vyfotil. V roce 1983 pořádali v Plzni výroční schůzi botanické společnosti, jejímž jsem byl členem. Moc jsem od toho nečekal: rozpočet, zpráva o hospodaření, výhled co dál... Bral jsem to jako formalitu. Ovšem v druhé části schůze vystoupil s přednáškou doktor Skalický z katedry botaniky pražské univerzity. Téma: Co daly západní Čechy české botanice.

Napadá mě bolševník.

Já si pod tím pojmem nepředstavoval nic moc konkrétního, ale on začal jmenovat různé botaniky, kteří zde působili, až zmínil článek z devatenáctého století o jedné zajímavé borovici na Studenci. S Františkem jsme se na sebe podívali: vždyť to jsou ty naše stromy! A ještě pořád tam rostou! Skoro jsme vyskočili ze židlí. Po přednášce jsem se šel doktora Skalického zeptat, z čeho čerpal. Do čtrnácti dnů mi poslal korespondenční lístek, kde jako zdroj uvedl *Lesnické*

a myslivecké noviny z roku 1831, číslo to a to, strana ta a ta. Moje máma v té době pracovala v knihovně v Karlových Varech, napsala tedy do Klementina, požádala o daný výtisk a oni mi skutečně poslali xeroxovou kopii. Bylo to psané ještě kurentem. Tehdy byl ten druh nazvaný *pinus hartenbergiensis*, borovice hřebenská, protože to přináleželo pod hřebenské panství. Abych neříkal něco, co víte, ale osm kilometrů odtud je zámek Hřebeny, jezdil tam i Goethe, a pod tohle panství zdejší lesy patřily.

Věděl jste už, co je to za druh.

Věděl jsem, že je to blatka, a fascinovalo mě zejména to, že byla popsána tak dávno. Byl jsem jako v horečce, nemohl jsem ani spát, jako bych objevil cosi mimořádného.

Protože jste to měl opravdu rád.

O přírodu jsem se zajímal od dětství, proto jsem šel na lesnickou školu. Na jedné exkurzi o mně třídní učitel mluvil jako o nejvášnivějším botanikovi ze třídy. A opravdu: dodneška si zapisuju botanické nálezy a dělám to stylem, jak jsem se to naučil ve škole. Dávno se ještě nemluvalo o ekologii, ale vyučoval se komplexní přístup ke krajině — od pedologie přes geologii až po meteorologii. Svoje zápisky dělám podobně komplexně: název rostliny, množství, datum, lokalita, plocha, snažím se charakterizovat stanoviště... Nejvíc otazníků je u půdy, nemám sondýrku, je to tedy doslova a do písmene povrchní.

Máte nějakou vysloveně oblíbenou lokalitu?

Improvizuju v tom smyslu, že mě něco zaujme, a tak to zaznamenám. Většinou

se to zřetězí a táhne mě to dál. Nakonec je z toho celá série záznamů, nedá mi to, nemůžu nic opominout. V naší oblasti se hodně přesouvá materiál, krajina je stále v pohybu, co člověk nezaznamená dnes, nezaznamená nikdy. Už se mi to taky stalo.

Že byla krajina rychlejší než vy?

Důlní činnost, intenzivní doprava silniční i železniční, stavební činnost, na výsypkách i činnost zemědělská... Je to tu hodně koncentrované. Mám rozsáhlé sběry z území, které už neexistuje, říkám tomu „Ztracená země“. Ztrácela se, až se ztratila úplně. Doly ji zničily. Tamní pinky jsou poslední zachovalé území, sice poddolované, ale propadliny bývají plné vody, je to taková oblast tisíců jezer, různě velkých, od tůňek o velikosti pár metrů až po opravdu rozlehlé vodní plochy. Hned za městem, kde byl les, je teď velkodůl Jiří, povrchová těžba to území úplně zničila. Než se tak stalo, celé území jsem zmapoval. Našel jsem tam šestapadesát druhů dřevin, bylo to velice pestré. Nehoním se za vzácnostmi, беру krajinu, jak leží a běží, zajímají mě i běžné druhy. Na to území jsem podnikl zhruba sedmdesát výprav, býval to takový zelený ostrov.

Místo, kam dnes chodím speciálně botanizovat, je někdejší výsypka Silvestr. Nazývám to „Meziboří“ — jak vedle v Dolním Rychnově, tak na druhé straně v Březové mám svoje borovice, a tohle zkrátka leží mezi nimi. Částečně to tady rekultivovali a částečně nechali bez zásahu. Nemám to ještě celé prozkoumané, ale co jsem prošel, mě překvapilo. Je zde celá garnitura rostlin, které jinde v okolí nenajdete. Teplomilné druhy, co rostou

nejblíž v Doupovských horách. Některé druhy jsem ani neznal.

Vy taky něco neznáte?

Jistě, a právě na takovém místě se o tom dobře přesvědčuju. Případně sebeuspokojení je okamžitě pryč. Chodím do míst, kam se slušný botanik nezatoulá.

Chodíte do míst ohrožených těžbou programově?

Měli by to možná dělat lidi z muzea, nechtěl jsem se s nimi křížit, váhal jsem, ale nakonec jsem se do toho pustil. A nálezy mě tak nažhavily, že jsem se rozhodl vytrvat. Dělal jsem i fotky, vedl herbáře, všechno mám zaznamenané.

S muzeem nespolupracujete?

Všechno sám, nejlépe mi to tak vyhovuje.

Že vám do toho nikdo nekecá?

Už jsem takovej. Měl jsem i nějaké přestávky, třeba období, kdy jsem hodně kreslil a maloval, ale jinak si záznamy o krajině vedu od školy.

Maloval jste asi hlavně přírodu...

Kupodivu architekturu. Vypracoval jsem se tak, že jeden obraz jsem měl i na celostátní výstavě amatérské tvorby v Šumperku. Nějaký znalec mi říkal, že tak jako já dělá naivní umění jen pár

lidí v Československu. Chtěl jsem na obrazech propojit člověka s prostředím a přírodou, přitom nevím, jestli je to vůbec slučitelné. Podle reality to tak nevypadá, ale na obraze si autor může vysnít, co chce. Ve Varech jsem chodil do výtvarného kroužku pro dospělé, který vedl jeden opravdový malíř. „Jste boží, můžete vytvořit nový svět,“ říkal nám.

Dobrá motivace.

Ale taky nezhojená rána, hluboký šrám, že jsem v tom nepokračoval. Přitom jsem pokukoval i po Akademii výtvarných umění, ale kdo by mě na studiích živil?

Třeba budete v malování ještě pokračovat...

Těžko stíhat úplně všechno. Dnes se věnuju spíš borovicím a pozorování. Nosím s sebou terénní blok formátu A5, už jich mám popsaných sedmnáct nebo osmnáct. Pokryv rostlinstva určuju blanketovou stupnicí, jsou i další stupnice, třeba curyšsko-montpelliérská, ale já používám tuhle. A pak mám velké záznamníky formátu A4, uvádím vždy číslo stanoviště — teď jsem někde u čísla 1 600.

Kde bych našel blatku na mapě?

Rezervace V rašelinách, to je její původní místo. Nejlepší je dojet vlakem do Oloví, i když je to pak z údolí Svatavy na hřeben pěkný stoupák.

Když jste tam blatku objevil, jistě to ještě rezervace nebyla.

V roce 1984 jsem dělal na pile lesního závodu v Kynšperku, měl jsem za úkol

přijímat dřevo, co se tam vozilo z polesí. A jednou jsem to uviděl: dvě fůry blatky! Na dodacím listu jsem si prohlédl číselné kódy a už jsem byl doma, odkud to je. Jaká nádherná pryskyřičná vůně, úplně jako pro aromaterapii, kam se hrabe normální borovice! Na pile se potvrdilo, že blatka má z našich jehličnanů po tisu nejtvrďší dřevo. Ten den pilaři nesplnili plán, pořád museli brousit pily. Přitom velký průměr to nemělo, ale jakou tvrdost! Jako by se blatka pilářům mstila.

Nechtěla se dát.

Odmítala prodat svou kůži lacino. Tím víc mi došlo, že musím zapracovat na její ochraně, jinak by tam brzy žádná borovice nezbyla. Ve své kukani jsem měl za sklem černobílé fotky borovic ze Studence a na psacím stroji jsem naklepal návrh na zřízení rezervace.

Dělal jste na pile a přitom jste se rozhodl stromy před těžbou chránit.

Paradox. Jednou jsem na ochranu přírody vystoupil i přímo proti svému zaměstnavateli, to už mě chtěli vyhodit. Mám takovou přednost — nebo snad blbost? —, že se pro něco nadchnu a nedomýšlím případné negativní důsledky, tedy důsledky pro mou osobu.

Tak jsem začal pracovat na návrhu zřízení rezervace. Na porostové mapě byl tenhle porost fialově zbarvený, což znamená nejstarší lokality, sto čtyřicet let. Reálně hrozilo jejich vykácení, už začali dělat odvodňovací příkopy, aby se na místo dostali líp aspoň s koňmi. V roce 1985 jsem návrh podal, ale byli skeptičtí, zřízení rezervace prý trvá dvanáct roků, než to dostane všechny

štemply. Jenže v roce 1987 přijel na místo inženýr Karel Kaňák, zakladatel arboreta Sofronka v Plzni-Bolevci, kde mají jednu z největších kolekcí borovic ve střední Evropě. Prošel lokalitu s pracovníky lesního závodu a požádal mě, abych jim řekl, co mě k návrhu vedlo. Tak jsem jim řekl, že je to pravděpodobně *locus classicus*, klasická lokalita, kde byla borovice blatka pro vědu popsána možná úplně prvně. Už jsem věděl, jak je to vzácná dřevina, a tohle je možná její poslední zbytek. Má tedy hodnotu přírodovědnou a díky popisu z devatenáctého století i kulturní. Už tehdy se tam psalo, že jde o dospělé stromy. Porovnal jsem to s růstem blatky a vyšlo mi, že už v té době musely ty stromy mít nějakých sto padesát let.

To jsme pomalu někde v baroku.

Ano, dopočítal jsem se do roku 1680. Navíc pochybuju, že by tam blatku v té době někdo vysadil, topilo se výhradně dřevem, kácelo se kvůli sklárnám a bylo tu mnohem hustší osídlení než dnes. Může to tedy být ještě starší lokalita.

Jak to dopadlo s rezervací?

Byla vyhlášena už v roce 1990, svou autoritou se o to zasloužil právě inženýr Kaňák. Uvědomil si, že blatce zvoní hrana.

To místo už jste neopustil.

Nikdy. Když jedu k borovicím, musím si přivstat na půl pátou, abych stihl ranní autobus. Nemá smysl pobýt na místě dvě hodiny a pořád koukat na hodinky kvůli zpátečnímu spoji.

Stačilo vyhlásit rezervaci, aby byla ochrana blatky dostatečná?

Inženýr Hejtík z Lesprojektu mi napsal, že by nebylo od věci zřídit záložní plochu v nějaké chráněnější poloze. To bylo v době kyselých dešťů, imise z Vřesové to měly na Studenec necelých deset kilometrů, navíc na imisním tahu. Nebylo jasné, jak dlouho tam stromy vydrží, byly už staré, životní síly jim odcházely, stejně jako je tomu u lidí. V euforii, jakou jsem prožíval, jsem neváhal a i s balem jsem zde vyzvedl třiatřicet malých stromků z náletů.

Proč zrovna tolik?

Protože mi bylo právě tolik let. Dělal jsem to na přelomu dubna a května 1984, kdy jsem dovršil třiatřicet let svého života. Vzal jsem s sebou plátna, zabalil baly do nich, zavázal provazem a naskládal do batohu. Tři kilometry jsem s tím nákladem šel a vysadil je u toho samého potoka, ale směrem do údolí v chráněné poloze. Napřed jsem se samozřejmě zeptal hajného, bez jeho souhlasu bych si to netroufl. Ukázal mi místo, kde se nikdy nic nedělalo. Nemohl jsem si vybírat, byl to těžkej glej, kde rostou blatouchy. Ale potvrdilo se, že blatka je opravdu šampion v živoření. Ve dvou případech jsem se zmýlil a vzal semenáček borovice lesní, teď už bych to poznal bezpečně, ale tenkrát jsem to ještě neměl v oku. Aspoň jsem mohl porovnat, jak se jim daří.

Zašly?

Nezašly, ale vypadají velmi neduživě, mají jen poslední dva ročníky jehlic. A blatka? Ta prosperuje, jehlice má

až k zemi, huňatá od hlavy až k patě. Rozhodl jsem se, že budu stromky navštěvovat v měsíčních intervalech a starat se o ně. Je to mokřad s bujnou vegetací, kolem stromků jsem trávu ožínal srpem, blízko kmínků jsem ji raději otrhával rukama. Pamatujete na brigády socialistické práce? Chtěli, aby si každý v lesním závodě dal nějaký závazek, tak jsem si dal závazek, že se budu starat o borovice — stejně jsem to ve volném čase dělal. Ale nevzali mi to. Hlavně že mi to nezničili.

A srnky a další lesní zvěř?

Na zimu jsem stromky natíral proti okusu, nátěr tomu celkem spolehlivě zabránil. Jako zaměstnanec Lesů jsem měl k materiálu přístup. Jak borovice rostly, rostl i objem nátěrů. Ze začátku se mi vešel do bandasky, potom bylo potřeba šest velkých piksel. Dokud jsem měl svůj lesní úsek, vždycky se dalo něco vyšetřit, aby na blatku zbylo. Na místo ale chodí i černá zvěř, byla tedy potřeba kombinace chemické ochrany s mechanickou. Nemohl a nechtěl jsem dělat oplocenku, protože tudy vedly k potoku zvířecí chodníky, proto jsem zvolil individuální ochranu. Kolem každé borovice jsem natloukl kůly, říkal jsem tomu rozsochy — zpočátku kolíky, později opravdové kůly. Nechávám je na místě trvale, postupně tak u borovic vznikla úplná kruhová pevnost, jakýsi dřevěný ježek.

Vysemenily se vaše borovice?

Šišky se začaly objevovat v roce 1992, jenže prázdné. To se opakovalo každým rokem, už jsem myslel, že to tak bude napořád, a rezignovaně jsem nad tím mávl rukou: jen seberu šišky, zazname-

nám, vyfotím a vezmu vzorek. Jednou, byl rok 1999, jsem takhle mechanicky strčil šišky do kapsy a zapomněl na ně. Po pár dnech jsem do kapsy sáhl — a našel tři sta semen! Jako vejř jsem na to koukal. Kdybych tu plochu založil s tím, že budu stromky pěstovat na semeno, tak dlouho bych čekat nevydržel. Ale já to s tímhle záměrem naštěstí nedělal.

Co jste provedl s těmi semeny?

Přece je nevyhodím, když na ně stromy čekaly patnáct let! Řekl jsem si, že všechno další bude už jen navíc. Půjčil jsem si rašelinu a vysel semena ve školce na polesí. Chodil jsem je zalívat, a když už jsem to dělal, zalil jsem celou školku. Vysel jsem tři sta šedesát semínek a přikryl je netkanou polopropustnou textilií. Než jsem to stihl udělat, některé uzobli ptáci, nejspíš pěnkavy. Jednomu stromku jsem začal říkat „malá uzoblá lodyžka“, vypadal, že nepřežije, zakreslil jsem si ho — a dnes od něj mám v Březové třicet urostlých potomků. Od takového mrzáčka, za kterého by nikdo nedal zlámanou grešli. Já mu jen dal stejnou příležitost jako ostatním.

Z těch tří set semen jich vyklíčilo šestačtyřicet. Z přemíry starostlivosti jsem plochu zalíval spíš víc, než bylo potřeba, takže některé uhnily. Když zbylé borovice vydržely moji péči, tak už vydrží všechno! Převzlo se to ke známým do Josefova, mohl jsem to tam nechat další tři roky. Některé pak šly zpátky na první lokalitu, aby zaujaly místo vedle svých rodičů, další do Dolního Rychnova. Tamní starosta mi vyšel vstříc, zajel pro ně, a dokonce je vysadil. A představte si to: opět přímo na moje narozeniny!

Máte je na jaře?

Devětadvacátého dubna. Stromky tam jsou dodneška, v parku v Dolním Rychnově měly borovice semena už za pět let. I tam jsem dělal záznamy a fotografoval.

Co s novými semeny?

Když jsem se přestěhoval do garsonky v paneláku, pěstoval jsem je na balkoně. Byl jsem natolik poctivý, že jsem je nezalíval pitnou vodou z koupelny, ale s konvemi jsem chodil pro vodu do potoka. Jak na mě lidi koukali, že do baráku tahám vodu! Z osmi set semen se jich ujalo přes tři sta čtyřicet. To byla třetí generace a já si přitom říkal, jaká by to byla senzace, kdyby vzešel jediný. Opět nastal problém, co s nimi? Obcházel jsem známé a naštěstí narazil na jednoho, co dělal v klášterním kostele dozorce výstav. Věděl, že je na mě spo-lehnutí, a dal mi k dispozici jeden záhon na své zahradě v Těšovicích. A představte si: ono to vyšlo úplně přesně, akorát se tam všechno vešlo. Přepichovat jednoleté stromky byla hodinářská práce, opatrně podebrat kořínky a rozplést je, aby se nepotrhal. Na záhoně měl každý stromek dostatek prostoru hlavně pro kořeny, to je ze začátku nejdůležitější. Zároveň jsem vedl evidenci, věděl jsem, od kterého stromu mám kolik semenáčků. Na té zahradě jsem vypěstoval i další ročník, celkově odtud vzešlo čtyři sta dvacet stromů.

Ale jednou je musíte dát do lesa.

Jistě, dostaví se odbytové potíže. Něco jsem nabídl soukromníkům, dokonce si to někteří i za stovku koupili. Takových ale nebylo moc, celkové množství to

nijak neovlivnilo. Naštěstí jsem narazil na člověka, co dělá v neziskovce Pomoc v nouzi, například pomáhá lidem v exekucích. Ten měl kontakty na starosty, zavolał starostovi Březové, který projevil souhlas, že by si moje stromky vzali.

Takže tam máte svůj les.

Šest let jsem je tam ručně ožíнал, trval jsem na tom, že to budu dělat srpem, žádné sekačky. Zaplatili mi i nátěry a důvěřovali mi natolik, že jsem vždycky jen uvedl, kolik toho budu potřebovat, a nestalo se, že by řekli ne. Ze začátku jsem nátěry skladoval doma na balkoně. Zase na mě koukali divně: „Vy budete malovat?“ Já se jim nedivím, koho by napadlo, že budu natírat stromky proti okusu? Velký problém je ovšem hryzec, s ním jsem nepočítal, proti němu není ochrana. Ožere kořeny a zůstanou jen pahýly.

To vás musí mrzet.

Člověk si musí připomenout, co jsem si říkal při patnáctém výročí: cokoliv od této chvíle je navíc. Lokalita Digenea A je nejstarší: třiatřicet stromků. Později jsem tam dosadil i pár stromků třetí generace, to když jsem slavil třicáté výročí. Tři stromky třetí generace — za každé desetiletí práce jeden. Chyběly jen fanfáry a ohňostroj, byla to krásná oslava. Jen jsem si neuvědomil, že zase budu muset jezdit na místo dělat oplocenky, nátěry a vyžínat. Můj entuziasmus je přece jen už trochu korodovaný. Nejen borovice samotné, ale celková atmosféra nahoře na Studenci se pro mě staly poutním místem. Když tam jsem, rozvalím se, mám tam takovou základnu, zapíšu se jako ve

vrátnici, kdy jsem přišel, zaznamenám aktuální počasí i svou práci — jestli ožínám nebo dělám něco jiného. Stromy tam mám očíslované, mám o nich přehled.

Proč digenea?

Pinus digenea znamená borovice podvojná, nechci vydávat svá přání za skutečnost a raději jsem strážlivý, takže mluvím spíš o kříženci než o čisté blatce. Správný vědec by si neměl nic nahávat.

Pokud je tato lokalita označená jako A, jistě někde bude i B.

Digenea B je v Dolním Rychnově. Každý stromek tam má svého potomka. Tam se ale musím vyrovnat s tím, že plochu sekají sekačkami. Vedle zřídili relaxační hřiště, děti snad všechny ochranné kůly vytrhaly, šermují s nimi a pak je zahodí. Březovou označuju jako Digeneu C.

Tam jsme spolu byli. Nejsou tamní stromy moc blízko u sebe?

Při výsadbě jsem nepředpokládal, že se jich tolik ujme. Ale aspoň pak vyrazí víc do výšky. Je možné, že je lidi budou uřezávat na vánoční stromky, už jsem slyšel, že si na ně někteří dělají zálusk, ale to je jen další riziko podnikání. Každopádně mi nikdo nemůže vzít tu radost, že jsem se o stromky staral. Když to bude chtít někdo poškodit, těžko mu v tom dovedu zabránit.

Uříznout jim špičku?

To bych je poškozoval sám. Roste tam třicet pět stromů. Kdybyste viděl jejich mateřský stromek a jeho *curriculum vitae*, nevěřil byste, že všechny stromky pocházejí od takového chcípáčka.

To je ten, kterému říkáte „malá uzoblá lodyžka“?

Když jsem ho vysel, už první sezonu vykličil, měl malé lístky, jenže přiletěl nějaký pták a úplně ho uzobl. Zůstala jen lodyha, nic víc. Vypadalo to, že je s ním konec, ale najednou lodyha zezelenala. Ještě ten rok vytvořila malé rudimenty, asi do centimetru. Říkal jsem si, že mně nic neudělá, když ji budu zalívat. Druhou sezonu vytvořila tři páry jehlic — to byly nejvzácnější jehlice v celém vesmíru, kolem nich se nesmělo chodit, ani nahlas dýchat! Staral jsem se o ni, i když byla pořád útlá a neduživá. V roce 2004 byla malá uzoblá lodyžka vysazena v údolí Studeneckého potoka. Postupně se začala rozrůstat, vytvářet pylové šištičky — to byla obrovská událost! —, a potom dokonce první šišky. Samozřejmě jsem neváhal, hned jsem je utrhal, vyluštil, aby z nich byla semena. Měl jsem to naštěstí už domluvené na jedné zahradě, vysel jsem je a vypěstoval těchto pětatřicet stromků. A dnes už potomci zárodečný strom převyšují.

Problém, co s novými semeny, asi řešíte neustále.

Udržuju mírné kontakty s jednou paní, co má asi třináct koček, říká, že i potkani jsou zvířata, a krmí holuby. Několikrát jsem jí dal semena borovic a hodně jí toho vzešlo.

Má zahradu?

Bydlí v paneláku a taky má jenom balkon. Vyrostla ale u ní už čtvrtá generace. To je pro mě jako z říše sci-fi, to poznání, že semena jsou nadále klíčivá. Ale zase mi hryzá v hlavě, že když jsem

jí takhle zavařil, měl bych se pokusit domluvit výsadbu s někým, kdo má pozemky.

Proč to nedáte normálně do lesa?

To ne, to bych si nedovolil, je to příliš cenné. Zvěř by to mohla zničit.

Ale starat byste se o to mohl...

Moje kapacita je omezená, je mi jedna-
sedmdesát a spíš potřebuju zpracovat
evidenci za všechny předchozí roky.
Textovou část mám jakžtakž hotovou,
ale obrazová je ještě hodně přeházená.
Bylo by to pro mě ostatně jen opakování
toho, co jsem už v životě podstoupil.
Nejlépší by bylo, kdybych měl nějakého
nástupce.

Nemáte nikoho?

Jsou lidi, kterým jsem borovice dal, je to
jejich vlastnictví, ti se o ně snad budou
starat. Případně semena seberou a dají
je dál, ale to už je linie, která se mnou
nesouvisí. Knihovnici z Královského
Poříčí jsem dal semena jedné z nejpozoru-
hodnějších borovic, opravdu unikátní-
ho stromku, a ona z toho vypěstovala
pěťadvacet stromků, něco už i rozdala.
Takže se to opravdu šíří. Napsal jsem
k tomu list o původu semene, cestu
k rodičům a prarodičům, dokud jsem se
nedostal k původní lokalitě na Studenci.
Se psy se to dělá taky tak.

Vy nemáte potomka, kterému byste to předal?

Ne, to nemám.

A co třeba skauti?

Kdysi jsem v rámci Pionýru vedl děti
a snažil se je tahat do přírody. Pokud
to ale není v rodině, ten zájem na ně

nepřejde. Děti jsou ovlivňovány spíš
svými rodiči než takovým mnou.

Máte sestru, ta děti nemá?

Má děti, synovec si ode mě vzal jeden
stromek na chatu a roste mu tam.
Bodejť by ne, když je tam čedič, jedna
z nejlepších půd. Podívejte, já si nechci
stěžovat. Vědci ze mě mají legraci a laici
tomu nechtějí rozumět, ustrnul jsem
v jakémsi mezipatře, je to dost nepoho-
dlná pozice. Mám jen maturitu a chybí
mi potřebná suma znalostí pro vědec-
kou práci. Nevím ani, jaké závěry bych
z toho všeho měl vyvodit. Jen jsem to
pečlivě měsíc po měsíci všechny ty roky
sledoval. Ověřil jsem, že se stromkům
daří i v těch nejextrémnějších podmín-
kách a že jsou schopny rozmnožování
i v dalších generacích. To snad není tak
málo. Jeden odborník mi říkal, že je to
zajímavý pokus, ale jeho vyhodnocení
bude obtížné.

A co na to všechno říkali kolegové z Lesů?

No právě. Dělal jsem hajného na nejtěž-
ším úseku polesí a v rozmezí deseti let
tam nastaly dvě větrné kalamity. Ráno
1. března 1990 jsem šel z Krajkové dolů
a najednou vidím, že nic nevidím. Mys-
lel jsem, že je mlha, ale ony celé porosty
lehly. To bylo náročné. Kolegové chtěli,
abych se práci věnoval naplno, a měli
za to, že ji flákám kvůli blatce. Jenže já
jsem epileptik a nemůžu řídit dopravní
prostředek. Ne že bych to neuměl, ale
užívám léky, co tlumí reakce, mohl bych
na nějakou situaci zareagovat pozdě.
Všechno jsem tak musel odchodit pěšky,
a kde to šlo, tak na kole. Domů jsem se
vracel za tmy. Práci jsem neflákal, jen mi
to bralo hodně času.

Proč jste tam skončil?

Vyhodili mě. Paradoxně mi ten samý den, kdy jsem vysel první semena borovic, dali obálku s výpovědí. Říkal jsem tomu místu enkláva Kabinda. Kabinda je angolské území v Kongu, i já jsem měl svůj oddělený úsek, nesouvisející s ostatními, takové odtržené území lesního závodu. Dával jsem místům vlastní názvy, moje zápisky nejsou jen strohá vědecká práce, přidával jsem k tomu obrazový doprovod a nějaký příběh — spíš to mělo inklinaci k próze.

Bydlel jste na hájovně?

V paneláku — a o ten byt jsem přišel, když mě vyhodili. Osm let jsem pak dělal lesního dělníka. S pilou bych pracovat nechtěl, přece nebudu kácet stromy, když se o ně starám. Takže jsem stromky sázel, ožíнал je, natíral — jenže smůla, bylo to znormované. Neplatila se žádná minimální mzda, co si člověk nevydělal, to neměl. A já všechno prováděl důkladně a pomalu. Nechtěl jsem se doprošovat, dělal jsem těžkou práci — a dopadlo to tak, že jsem skončil v exekuci. Lesy mi nabízely náhradní ubytování, ale to jsem odmítl. Viděl jsem to podkroví, kde bych měl bydlet, koupat bych se chodil k cikánům, nebyla tam voda, nic...

Spal jste venku?

Jen pár dní a bylo to v srpnu. Pak jsem tajně přespával v suterénu paneláku, nějaké děti mi daly klíč, i když jsem v jejich očích asi hodně klesl. Ale mohl jsem se tam natáhnout na koberec. Hodně mi pomohl majitel hřebenského hradu Hartenberg, ve chvílích nejhorších, než jsem se z toho šoku stačil vzpamatovat,

mě nechával přespávat na táboře. On pořádal takové pracovní tábory, sjížděli se tam dobrovolníci na brigády, stanovali v údolí a spolupracovali s ochranáři. A já tam mohl přebývat. Kdo by měl víc hrdosti, těžko by to skousnul.

Nechat si pomoci?

Doprošovat se. V takových chvílích je ale lepší přiznat barvu. A někdo vám buď podá pomocnou ruku, nebo ne, víc možností není.

Nakonec jste dostal od města sociální byt.

K němu byla ještě dlouhá cesta. Byl jsem na úřadu práce, uvtřali mě do kurzu na počítače. Byl jsem v podstatě bezdomovec a jezdil na kurzy, jak zacházet s klávesnicí. Spával jsem v tom táboře, byl jsem tam s malým pejskem, přehrával si šachové partie a hrál na zobcovou flétnu, až se lesy zelenaly. Co mi chybělo? Když to s táborem skončilo, co dál? Kousek vedle stál polozbořený hotel Hubertus, v přízemí to bylo jakžtakž obyvatelné, v tamní bývalé klubovně jsem strávil přes rok — šramotily tam myši, netopil jsem si, jen na sebe pokaždé naházel deky. Nabídli mi, že bych mohl pobývat v nějakém statku, ale pod podmínkou, že bych jim topil. Ale já radši mrznul, než abych se uvázal. Pořád jsem chodil ke svým borovicím a jezdil vlakem do Sokolova do knihovny. Tam jsem našel útočiště, za to jsem jim moc vděčný, přetáhl jsem si tam dokumentaci borovic a vyčlenili mi skříňku číslo 15. Věci jsem si tam vždy vyzvedl a v teplíčku si je přepisoval. Když večer zavírali, další mojí štací byl bazén.

V bazénu se ale platí vstupné.

Já zůstával jen ve vestibulu. Seděl jsem u malého kulatého stolku a pokračoval v přepisování do sešitů. Paní pokladní zjistily, že jsem na tom asi blbě, ale nejsem nějaká pochybná existence, tak mě tam trpěly. Dokonce mi občas přinesly i něco na zub.

Měl jste tam takovou kancelář.

Kancelář do devíti hodin do večera. Posledním vlakem jsem pak odjel do Hřeben, přespal jsem a druhý den se to opakovalo. V úterý a ve čtvrtek mi v Josefově hodné paní uvařily jídlo, mohl jsem se u nich i vykoupat. Ony byly křesťansky orientované, nedávaly na sobě znát, že bych jim lezl do soukromí. Dokonce mě na svém pozemku nechaly pěstovat borovice.

Už jste se té exekuce zbavil?

Využil jsem milostivé léto, i když jsem věděl, že Lesní akciová společnost je soukromá firma a tahle akce se na ni nevztahuje. Dlužil jsem jim za nájem šedesát osm tisíc. Moje blbost. Uhradil jsem to, ale celkově mi strhli přes dvě stě tisíc. Dluh jsem tak dlužil několikrát. Najednou po mně chtěli dalších šest set tisíc! To už jsem jim napsal všechno bez obalu, aspoň si řeknu svý: „Pořád jsem v bezvýchodné situaci, i když jsem dluh už tolikrát zaplatil.“ Odpověděli mi, že se na mě oddlužení nevztahuje, což jsem čekal, ale byl tam i dovětek, že do osmi dnů můžu poslat žádost o ukončení exekuce. Nelenil jsem a poslal to. A přišlo mi usnesení, že exekuce se s okamžitou platností ukončuje! Kdybych byl pobožnej, řeknu, že mě Bůh vyslyšel. Celkem jsem jim zaplatil dvě stě pět tisíc.

Žil jste vždycky sám? Neměl jste partnerku?

Nějakou dobu u mě žila moje maminka. Míval jsem v Krajkové 2+1 první kategorie, koupelna, topení, všechno. Máma tam jezdila na sobotu a neděli, to bylo v době, kdy dělala v knihovně. Jezdily tam i děti mojí sestry. Člověk má dobrý úmysl, ale nedomýšlí důsledky. Potřeboval jsem si odpočinout po práci a ony tam byly na prázdninách. Snažil jsem se jim věnovat, chodil jsem s nimi na orientační běhy, ale někdy mi trochu ujely nervy. Později si to člověk vyčítá... Když šla máma do důchodu, zůstala ve svém bytě sama a mělo to na ni deprimující důsledky, všechno na ni padalo. Nabídl jsem jí tedy, aby šla do Krajkové. Nastěhovala se ke mně — a zase: já to myslel racionálně dobře, že se domluvíme na podmínkách, ale ona to brala v ultimativním slova smyslu. Nedorozumění. Tak málo stačí k velkým problémům, jak snadno se vysloví něco, co ten druhý pochopí jinak. I při nejlepší vůli obou.

Komunikace s nejbližšími bývá nejtěžší.

Ano, ta komunikace! Pár známostí kdysi bylo, ale já jsem úzkostlivej a váhavej, o dítě bych se asi postarat nedovedl. Jiní do toho jdou hlava nehlava. Moje opatrnickví mě ochránilo od různých malérů, ale taky mě ochudilo o krásné chvíle, které jsem neprožil. Tak to bývá. Chleba je o dvou kůrkách a dějiny neznají kdyby.

Žiju sám, mám svoje borovice, záznamy o výsadbě, o krajině, o počasí. Nemám televizi, stačí mi rádio, ale kolikrát ani to neposlouchám. S přibývajícími lety si člověk váží ticha. Zvlášť když něco